

Psykologipistolen: Psykologi, ansvar och straff

Fabian Lorentzon

Introduktion

I denna uppsats ska jag argumentera för att oavsett vilken roll psykologiska dispositioner spelar i frågor om personlig identitet över tid, så bör man erkänna att psykologiska dispositioner spelar en viktig roll i frågor om moraliskt ansvar. Mer specifikt ska jag argumentera för att om en och samma varelses psykologiska dispositioner förändras tillräckligt mycket, så bör den varelsen betraktas *som om* hon är någon annan, och därmed inte längre betraktas som ansvarig för handlingar hon utförde innan den psykologiska förändringen ägde rum.

Jag ska sedan argumentera för att antagandet ovan, kombinerat med antagandet att ansvar är ett nödvändigt villkor för att rättfärdiga straff, implicerar att det inte är rättfärdigat att straffa vissa varelser som det tycks intuitivt rätt att straffa. Jag ska sedan överväga möjliga lösningar på detta problem.

Slutligen ska jag också argumentera för att det är oklart vad den etiska betydelsen av att förändra en varelses psykologiska dispositioner är, och överväga möjliga lösningar på detta problem.

Tre antaganden

I detta avsnitt ska jag presentera tre centrala antaganden för denna uppsats. Det första antagandet är att moraliskt ansvar är ett nödvändigt villkor för att rättfärdiga straff:

- (1) Att straffa x för y :s handlingar är rättfärdigat endast om x är ansvarig för y :s handlingar.

Det bör noteras att debatten kring hur man kan rättfärdiga straff är för omfattande för att diskuteras utförligt här. För en mer utförlig diskussion om detta hänvisas läsaren till Hugo Adam Bedau och Erin Kelly (2019). För mina syften kommer det till stor del vara tillräckligt att anta den plausibla idén att ansvar är ett nödvändigt villkor för att rättfärdiga straff.

Förutom antagandet att ansvar är ett nödvändigt villkor för att rättfärdiga straff ska jag också anta två nödvändiga villkor för ansvar. Det första nödvändiga villkoret för ansvar för en handling jag ska anta är *numerisk identitet*:

- (2) x är ansvarig för y 's handlingar endast om x är numeriskt identisk med y .

Ett potentiellt motexempel till detta antagande är att man vanligtvis anser att föräldrar är ansvariga för sina barns olämpliga beteende. Därmed verkar det falskt att en varelse inte kan vara ansvarig för handlingar utförda av någon annan varelse. Lyckligtvis finns det ett effektivt svar på detta. Istället för att hävda att föräldrar är ansvariga för sina barns olämpliga beteende kan man hävda att föräldrar är ansvariga för att inte ordentligt disciplinera sina barn när de agerar olämpligt (Shoemaker 2019). Jag finner detta svar övertygande, och kommer därför anta att numerisk identitet är ett nödvändigt villkor för ansvar.

Det andra nödvändiga villkoret för ansvar för en handling jag ska anta är att en varelse har *liknande psykologiska dispositioner* som hon hade då hon utförde handlingen. "Psykologiska dispositioner" ska förstås i vid mening, och inkluderar: personlighetsdrag, begär, intentioner, trosföreställningar, minnen och så vidare. Detta nödvändiga villkor kan kombineras med det första nödvändiga villkoret ovan:

- (3) x är ansvarig för y 's handlingar endast om x är numeriskt identisk med y , och x har *liknande psykologiska dispositioner* som y .

Att både numerisk identitet och liknande psykologiska dispositioner är nödvändiga villkor för ansvar är en idé som även antytts av Eric Olson i hans bok *The Human Animal: Personal Identity without Psychology* (1997, kap. 3). Olson menar att psykologiska dispositioner inte spelar någon roll över huvud taget i frågor om personlig identitet över tid. Däremot anser han fortfarande att det finns många omständigheter då *en och samma* varelse, på grund av sina psykologiska dispositioner, inte är ansvarig för vad hon gör. Exempel på sådana omständigheter är då en varelse blir hypnotiserad, ofrivilligt kontrollerad, eller manifesterar en helt annan personlighet på grund av en mental sjukdom. Under sådana omständigheter anser Olson att det är rimligt att betrakta den varelsen *som om* hon är någon annan. Denna idé blir förhoppningsvis tydligare om vi överväger följande fall:

Mental Sjukdom: A är en varelse med en moraliskt god karaktär som aldrig skulle göra något ont mot någon annan. Utan vetskap lider A av multipel personlighetsstörning, vilket är en sjukdom A aldrig tidigare haft problem med. En dag aktiveras personlighetsstörningen, vilket leder till att alla A:s tidigare minnen, tillsammans med resten av hennes psykologiska dispositioner, förändras totalt. Dessutom förändras A så att hon får en moraliskt *ond* karaktär; kalla varelsen med dessa förändringar i sina psykologiska dispositioner A-. På grund av A-'s onda moraliska karaktär bestämmer sig A- för att begå ett mord för nöjes skull. Kort därefter aktiveras personlighetsstörningen igen, och A- förändras tillbaka till A. A har inget minne alls av A-'s handlingar och ställs nu inför domstol. Bör domaren straffa A?

I *Mental Sjukdom* finner jag det intuitivt att A inte är ansvarig för A-'s handlingar, och att detta beror på den radikala förändringen i A:s psykologiska dispositioner. Om A inte är ansvarig för A-'s handlingar, och ansvar är ett nödvändigt villkor för att rättfärdiga straff, så bör inte domaren straffa A. Men varför skulle faktumet att A har radikalt annorlunda psykologiska dispositioner än A- betyda att A inte är ansvarig för A-'s handlingar?

Olson (1997) förklarar detta genom att säga att trots att A är numeriskt identisk med A-, och de därmed bör betraktas som en och samma varelse, bör ändå A, på grund av den stora skillnaden i deras psykologiska dispositioner, betraktas *som om* hon är någon annan än A-, och därför inte betraktas som ansvarig för A-'s handlingar. Därmed kan man förklara att A inte är ansvarig för A-'s handlingar genom att säga att de nödvändiga villkoren för ansvar inte bara innefattar att A måste vara numeriskt identisk med A-, utan också att A måste ha liknande psykologiska dispositioner som A-.

Notera också att antagandet att liknande psykologiska dispositioner är ett nödvändigt villkor för ansvar inte utesluter att även numerisk identitet är ett rimligt nödvändigt villkor för ansvar. För illustration kan vi anta att en nutida varelse har fallit offer för en maskin som givit henne Kleopatras psykologiska dispositioner. Det vore ytterst konstigt att påstå att denna nutida varelse är ansvarig för Kleopatras handlingar endast för att denna nutida varelse har identiska psykologiska dispositioner med Kleopatra. Den till synes rimligaste förklaringen till detta är att trots att denna nutida varelse har identiska psykologiska disposi-

tioner med Kleopatra är inte denna nutida varelse numeriskt identisk med Kleopatra.

Olsons (1997) idé att vi bör betrakta en varelse *som om* hon är någon annan ifall hon genomgått en tillräckligt stor förändring i sina psykologiska dispositioner förefaller mig rimlig, och det är denna syn som kommer att diskuteras under kommande avsnitt. Det bör dock noteras att det finns en annan gren av förklaringar till varför A inte är ansvarig för A-:s handlingar i *Mental Sjukdom*. Dessa förklaringar härstammar från vissa psykologiska teorier om identitet över tid som till exempel John Lockes. Enligt dessa teorier är förklaringen till varför A inte är ansvarig för A-:s handlingar att A helt enkelt inte är numeriskt identisk med A-. Anledningen till detta är att enligt dessa psykologiska teorier om identitet över tid innebär en tillräckligt stor förändring i en varelses psykologiska dispositioner döden för den varelsen (Shoemaker 2019). Därför är det enligt sådana teorier inte bara *som om* A är någon annan än A-, utan A är *bokstavligt talat* någon annan än A-. Detta förklarar också varför A inte är ansvarig för A-:s handlingar, då att betrakta A som ansvarig för A-:s handlingar skulle bryta mot det första nödvändiga villkoret för ansvar, nämligen numerisk identitet.

Oavsett om man är en följare av Olsons teori eller Lockes teori kan exemplen som ska presenteras i kommande avsnitt appliceras på båda (med olika resultat). Detta då båda hållningarna innefattar att psykologiska dispositioner spelar en viktig roll i frågor om moraliskt ansvar. Eftersom jag anser att Olsons förklaring är den mest lovande och intressanta kommer hans förklaring antas som sann i de kommande avsnitten. Med det sagt ska jag nu övergå till att argumentera för att om man accepterar dessa idéer som sanna, nämligen att inte bara numerisk identitet, utan även *liknande psykologiska dispositioner* är ett nödvändigt villkor för ansvar, och att ansvar är ett nödvändigt villkor för att rättfärdiga straff, så leder detta till problem.

Psykologi, ansvar och straff

I det tidigare nämnda fallet *Mental Sjukdom* finner jag det intuitivt att A inte är ansvarig för A-:s handlingar. Denna intuition förklarades genom att säga att inte bara numerisk identitet, utan även liknande psykologiska dispositioner, är ett nödvändigt villkor för ansvar. Men det är oklart om denna förklaring ger rätt resultat i andra fall:

Psykologipistol: En varelse B med en moraliskt ond karaktär har lyckats uppfinna en *psykologipistol*, som kan förändra de psykologiska dispositionerna hos den som blir skjuten på det sätt skytten vill. B har hört nyheten att A aldrig blev betraktad som ansvarig för mordet, och får nu en idé. B begår ett mord och skjuter sedan sig själv med psykologipistolen. Detta resulterar i att B förlorar alla sina tidigare minnen, inklusive minnet av att ha begått mordet, och resten av hennes psykologiska dispositioner förändras totalt. Dessutom förändras B så att hon får en moraliskt *god* karaktär; kalla varelsen med dessa förändringar i sina psykologiska dispositioner B+. Med andra ord har B förändrats så att hon aldrig vill mörda någon igen. B gör detta i hopp om att undkomma sitt ansvar och därmed sitt straff. B+ ställs nu inför domstol. Bör domaren straffa B+?

I *Psykologipistol* har B frivilligt satt sig i en identisk situation som A genom att skjuta sig själv med psykologipistolen. B gör detta med intentionen att undkomma ansvar för mordet, och därmed sitt straff. I detta fall tycks det kanske rimligt för somliga att domaren bör straffa B+, eftersom B:s beslut att totalt förändra sina psykologiska dispositioner för att undkomma sitt ansvar och straff tycks moraliskt fel. Dock följer det från våra antaganden att B:s beslut att skjuta sig själv med psykologipistolen inte bär vikt för huruvida B+ är ansvarig eller inte. Faktumet att B+ har radikalt annorlunda psykologiska dispositioner än B, kombinerat med antagandet att liknande psykologiska dispositioner är ett nödvändigt villkor för ansvar, implicerar att B+ inte är ansvarig för B:s handlingar. Givet att ansvar är ett nödvändigt villkor för att rättfärdiga straff följer det att domaren inte bör straffa B+.

Det är smärtsamt att en varelses frivilliga förändring av sina psykologiska dispositioner skulle kunna innebära att den varelsen undkom ansvar och straff för hemska handlingar. Dock finner jag det inte alltför problematiskt att acceptera att domaren inte bör straffa B+. B+ har ju trots allt, precis som A, en moraliskt god karaktär. Därför tycks det lite väl grymt av domaren att straffa B+. Men låt oss göra detta ännu mer förbryllande:

*Psykologipistol**: En varelse C med en moraliskt ond karaktär begår ett mord och använder sedan psykologipistolen för att radera alla sina tidigare minnen, inklusive minnet av att ha begått mordet, och totalt förändra resten av sina psykologiska dispositioner.

Men nu förändrar sig C så att hon får en *mer ond* moralisk karaktär än förut. Vi kan anta att C har förändrats så att hon inte vill mörda någon igen, men istället har en helt ny passion att tortera andra i en extrem utsträckning; kalla varelsen med dessa förändringar i sina psykologiska dispositioner C-. C gör detta i hopp om att undkomma sitt ansvar och därmed sitt straff. C- ställs nu inför domstol. Bör domaren straffa C-?

Personligen har jag intuitionen att domaren bör straffa C-. Men de som delar denna intuition står nu inför ett problem. Om vi i de föregående fallen ansåg att varelserna A och B+ inte var ansvariga för de brottsliga handlingarna just *därför att* de hade radikalt annorlunda psykologiska dispositioner än då de begick brotten, så är det inkonsekvent om vi betraktar C- som ansvarig för C:s handlingar. Detta då C- också har radikalt annorlunda psykologiska dispositioner än C. Givet att ansvar är ett nödvändigt villkor för att rättfärdiga straff följer det att domaren inte bör straffa C-.

En möjlig lösning på detta problem är att förneka att liknande psykologiska dispositioner är ett nödvändigt villkor för ansvar, och därmed finna rum för att betrakta C- som ansvarig för C:s mord i *Psykologipistol**. Om vi kan betrakta C- som ansvarig för C:s mord i *Psykologipistol**, så verkar det inte längre problematiskt att straffa C-. Problemet med detta svar är att jag då inte ser någon icke-arbiträr anledning till att vi inte bör betrakta även A som ansvarig för A-:s mord i *Mental Sjukdom*. Detta är inte särskilt attraktivt, då att acceptera att en person med multipel personlighetsstörning är ansvarig för vad hon gör i sitt förändrade psykologiska tillstånd verkar bryta mot grundläggande intuitioner om ansvar. Om detta inte är uppenbart kan vi ställa samma fråga gällande varelser som blir hypnotiserade, eller ofrivilligt kontrollerade. Om vi betraktar A som ansvarig för A-:s handlingar i *Mental Sjukdom*, så är det inte uppenbart varför vi inte bör betrakta även den hypnotiserade och den ofrivilligt kontrollerade som ansvariga för sina handlingar i deras förändrade psykologiska tillstånd. Men detta är som sagt orimligt.

Ännu ett alternativ är att förneka att ansvar är ett nödvändigt villkor för att rättfärdiga straff, och istället hänvisa till en konsekventalistisk teori enligt vilken ett straff är rättfärdigt om det skulle ha bra konsekvenser, men inte är rättfärdigt om det skulle ha dåliga konsekvenser. Att straffa C- medan vi inte straffar A är därmed rättfärdigt om vi antar

att det skulle ha bra konsekvenser att straffa C-, medan det skulle ha dåliga konsekvenser att straffa A. Personligen är jag djupt skeptisk till konsekventialistiska idéer. Om vi straffar C- medan vi inte straffar A endast baserat på de goda konsekvenserna det skulle ha, så verkar det som att vi inte kan undvika implikationer såsom att vi bör straffa goda oskyldiga varelser för brott de inte begått, förutsatt att det skulle ha bra konsekvenser. Sådana implikationer slår mig som absurda.

Detta lämnar oss med alternativet att bita kulan och acceptera att domaren inte bör straffa C-. Inte heller detta verkar särskilt attraktivt, då C- trots allt är numeriskt identisk med varelsen som begick mordet, och förmodligen kommer utföra ännu värre handlingar än C i framtiden. Ifall jag själv var domaren skulle jag inte kunna släppa C- fri med ett gott samvete i behåll. Med hänvisning till diskussionen finner jag det därför oklart hur man kan lösa detta problem på ett tillfredsställande sätt.

Diskussionen ovan ger upphov till ett ytterligare problem. Jag ska diskutera detta i nästa avsnitt.

Betydelsen av att förändra en varelses psykologiska dispositioner

På annat håll har det diskuterats under vilka omständigheter det är i en varelses egenintresse att få sina psykologiska dispositioner förändrade. Viktiga bidrag till denna debatt har gjorts av bland annat Jeff McMahan (2002, kap. 1), och Ben Bradley (2009, kap. 4). Däremot verkar mindre ha sagts om den etiska betydelsen av att förändra en varelses psykologiska dispositioner. Överväg följande:

Psykologipistol[^]: Överväg alla tidigare nämnda fall, men anta nu att domaren har en egen psykologipistol. Därmed har domaren möjlighet att avfyra sin egen psykologipistol för att förändra tillbaka de psykologiska dispositionerna hos samtliga varelser till de psykologiska dispositioner de hade då de begick brotten. Först efteråt kommer domaren att straffa dem. Bör domaren skjuta?

Vi kan först fråga om domaren bör skjuta i *Psykologipistol*^{*}. Min första reaktion är att domaren bör skjuta, men det är oklart om denna intuition kan förklaras på ett tillfredsställande sätt. Om domaren bör skjuta i *Psykologipistol*^{*} är det inte uppenbart varför domaren inte bör skjuta i *Psykologipistol* också, och finner man det inte problematiskt att domaren skjuter i *Psykologipistol* måste man åtminstone finna det problematiskt att domaren skjuter i *Mental Sjukdom*.

Ett försök att förklara intuitionen att domaren bör skjuta i *Psykologipistol**, men inte i *Psykologipistol* och *Mental Sjukdom*, är att hänvisa till en konsekventialistisk teori där domaren bör skjuta om det skulle ha bra konsekvenser, och inte bör skjuta om det skulle ha dåliga konsekvenser. Detta skulle innebära att domaren bör skjuta i *Psykologipistol** om vi antar att det skulle ha bra konsekvenser, men inte bör skjuta i *Psykologipistol* och *Mental Sjukdom* om vi antar att det skulle ha dåliga konsekvenser. Återigen är jag djupt skeptisk till konsekventialistiska idéer. Om vi kan rättfärdiga att genomföra en påtvingad förändring av en varelses psykologiska dispositioner baserat på de goda konsekvenserna det skulle ha, så är det högst oklart om vi kan undvika implikationen att vi bör förändra alla varelser med en dålig moralisk karaktär till goda moraliska karaktärer. Detta då det antagligen också skulle ha bra konsekvenser. Sådana implikationer slår mig som ytterst problematiska.

Ett annat försök är att säga att domaren bör skjuta om det inte skulle försämra den relevanta varelsens moraliska karaktär, och inte bör skjuta om det skulle försämra den relevanta varelsens moraliska karaktär. Detta skulle innebära att domaren bör skjuta i *Psykologipistol**, då det inte skulle försämra varelsens moraliska karaktär, men inte bör skjuta i *Psykologipistol* och *Mental Sjukdom*, då det skulle försämra varelsernas moraliska karaktärer. Därmed får vi intuitivt korrekta resultat i fallen som diskuterats hittills (givet att man delar min intuition). Dock är detta lite förhastat, då det inte verkar rimligt som en generell princip. Anta exempelvis att någon använde psykologipistolen för att förändra sin elaka släkting till att bli lite snällare, och rättfärdigade detta genom att säga att det trots allt inte försämrade släktingens moraliska karaktär. Att resonera på ett sådant sätt vore ytterst konstigt.

Dessutom verkar det inte ens ge intuitivt korrekt resultat i vissa strukturellt liknande fall:

*Mental Sjukdom**: D är en varelse med en moderat moraliskt ond karaktär. Utan vetskap lider D av multipel personlighetsstörning, vilket är en sjukdom D aldrig tidigare haft problem med. En dag aktiveras personlighetsstörningen, vilket leder till att alla D:s tidigare minnen, tillsammans med resten av hennes psykologiska dispositioner, förändras totalt. Dessutom förändras D så att hon får en *marginellt bättre*, men fortfarande moraliskt *ond* karaktär; kalla varelsen med dessa förändringar i sina psykologiska dispo-

sitioner D+. D+ bestämmer sig för att begå skattefusks, vilket är något D aldrig skulle fått för sig att göra. Kort därefter aktiveras personlighetsstörningen igen, och D+ förändras tillbaka till D. D har inget minne alls av D+’s handlingar och ställs nu inför domstol. Bör domaren straffa D?

Om vi inkluderar *Mental Sjukdom** i *Psykologipistol*[^] finner jag det intuitivt att domaren inte bör avfira psykologipistolen för att förändra tillbaka D till D+. Åtminstone inte om vi antar att D har levt ett långt normalt liv innan hon först kände av effekterna av sin multipel-personlighetsstörning. Dock implicerar förslaget ovan att domaren bör avfira psykologipistolen i *Mental Sjukdom**, då det inte skulle försämra varelsens moraliska karaktär om domaren sköt.

Ett sista försök är att säga att domaren bör skjuta om det skulle förändra tillbaka den relevanta varelsens psykologiska dispositioner till dem hon haft under *längst tid*, och inte bör skjuta om det inte skulle förändra tillbaka den relevanta varelsens psykologiska dispositioner till dem hon haft under *längst tid*. Detta skulle innebära att domaren bör skjuta i *Psykologipistol**, om vi antar att det skulle förändra tillbaka varelsens psykologiska dispositioner till dem hon haft under *längst tid*, men inte bör skjuta i *Mental Sjukdom*, om vi antar att det inte skulle förändra tillbaka varelsens psykologiska dispositioner till dem hon haft under *längst tid*. Därmed ger detta intuitivt rätt utslag i åtminstone dessa fall. Detta förslag har också fördelen att kunna förklara varför domaren inte bör skjuta i *Mental Sjukdom**, om vi även där antar att det inte skulle förändra tillbaka varelsens psykologiska dispositioner till dem hon haft under *längst tid*.

Dock implicerar detta förslag att domaren bör skjuta i *Psykologipistol*, om vi antar att det skulle förändra tillbaka varelsens psykologiska dispositioner till dem hon haft under *längst tid*. Givet att man kan tänka sig att acceptera denna slutsats kanske detta förslag ter sig lovande. Personligen anser jag att det vore lite väl grymt av domaren att skjuta i *Psykologipistol*. För att se varför kan vi föreställa oss hur det skulle kännas om vi själva var B+. Föreställ dig att du står framför domaren, med kunskap om att du har en moraliskt god karaktär. Domaren berättar nu att han kommer skjuta dig med psykologipistolen för att förändra dig till en moraliskt ond karaktär med helt andra psykologiska dispositioner. Dessutom får du höra att du sedan kommer bli straffad för ett mord som du inte, för tillfället, har något minne av.

Tanken av att befinna sig i ett sådant scenario ger mig kalla kårar, och jag kan därför inte låta bli att tycka att domaren inte bör avfyra psykologipistolen i *Psykologipistol*.

Med hänvisning till diskussionen ovan finner jag det återigen oklart hur man kan lösa detta problem på ett tillfredsställande sätt.

Slutsats

I denna uppsats har jag argumenterat för att oavsett om psykologiska dispositioner inte spelar en viktig roll i frågor om personlig identitet över tid, så verkar psykologiska dispositioner spela en viktig roll i frågor om moraliskt ansvar. Om en varelse genomgår en tillräckligt stor förändring i sina psykologiska dispositioner, så bör vi betrakta den varelsen som om hon är någon annan, och därmed inte betrakta varelsen som ansvarig för handlingar hon utförde innan den psykologiska förändringen ägde rum.

Jag argumenterade sedan för att antagandet ovan, kombinerat med antagandet att ansvar är ett nödvändigt villkor för att rättfärdiga straff, leder till ett problem. Problemet är att varelser som frivilligt väljer att totalt förändra sina psykologiska dispositioner kan undkomma ansvar, och därmed straff, för hemska handlingar. Detta är i synnerhet problematiskt när den relevanta varelsen förändrar sig till att ha en mer ond moralisk karaktär än förut. Jag övervägde sedan tre försök att bemöta detta problem: (1) förneka att liknande psykologiska dispositioner är ett nödvändigt villkor för ansvar, (2) förneka att ansvar är ett nödvändigt villkor för att rättfärdiga straff och (3) acceptera slutsatsen. Inget av dessa alternativ är särskilt attraktivt.

Vidare argumenterade jag för att det är oklart vad den etiska betydelsen av att förändra en varelses psykologiska dispositioner är. När jag överväger *Psykologipistol*^ tycks det intuitivt rimligt för mig att domaren bör avfyra psykologipistolen i *Psykologipistol**, men ointuitivt att domaren bör avfyra psykologipistolen i *Psykologipistol* och *Mental Sjukdom*. Jag övervägde tre försök att förklara denna intuition på ett tillfredsställande sätt: (1) hänvisa till en konsekventialistisk teori, (2) hänvisa till den eventuella försämringen (eller förbättringen) av den relevanta varelsens moraliska karaktär och (3) hänvisa till de psykologiska dispositioner den relevanta varelsen haft under längst tid. Återigen är inget av dessa alternativ särskilt attraktivt.

Till sist vill jag notera att många fler fall kan genereras. Hur bedömer

vi fall där någon använder psykologipistolen för att *behålla* sina tidigare minnen, inklusive dem av att ha begått brottet, men ändrar resten av sina psykologiska dispositioner och förändrar sig så att hon får en moraliskt *god* karaktär? Hur bedömer vi fall där någon använder psykologipistolen för att *behålla* sina tidigare minnen, inklusive de av att ha begått brottet, ändrar resten av sina psykologiska dispositioner och förändrar sig så att hon får en moraliskt *neutral* karaktär? Dessa typer av fall är extremt förbryllande, och jag kan inte ens hoppas att göra dem rättvisa här. Jag kan bara hoppas att jag börjat skissa på hur detta nät av möjligheter ser ut.

Litteratur

- Bedau, Hugo A. och Erin Kelly. 2019. "Punishment". I *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2019 Edition), red. Edward N. Zalta, <https://plato.stanford.edu/archives/win2019/entries/punishment/>.
- Bradley, Ben. 2009. *Well-Being and Death*. New York: Oxford University Press.
- McMahan, Jeff. 2002. *The Ethics of Killing: Problems at the Margins of Life*. New York: Oxford University Press.
- Olson, Eric T. 1997. *The Human Animal: Personal Identity without Psychology*. New York: Oxford University Press.
- Shoemaker, David. 2019. "Personal Identity and Ethics". I *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2019 Edition), red. Edward N. Zalta, <https://plato.stanford.edu/archives/win2019/entries/identity-ethics/>.